

Modulio „Profesinė kalba“ didaktinė sistema

Raimonda Brunevičiūtė

Anotacija. Straipsnyje pateikiama kalbų studijų Kauno medicinos universitete (KMU) didaktinės sistemos formavimo atvejo analizė mokymosi paradigmos kontekste. KMU Kalbų ir edukacijos katedroje 2000-2003 m. reorganizuotas kalbų dėstymas, suformuotas privalomas modulis „Profesinė kalba“, susidedantis iš trijų dalykų: profesinės terminijos pagrindų lotynų kalba, profesinės užsienio kalbos ir mokslinio stiliaus bei lietuvių kalbos kultūros ir specialybės kalbos. Straipsnyje nagrinėjama modulio „Profesinė kalba“ didaktinė sistema. Aptariant tikslų ir uždavinių formulavimą, akcentuojama visų modulio dalykų integracija ugdant medicinos specialistų bendrąją ir profesinę lingvistinę kompetenciją. Turinio kaita aptariama šią kaitą sąlygojančių veiksnių kontekste. Analizuojamas šiuolaikinių mokymosi strategijų taikymas siekiant modulio tikslų ir uždavinių. Aptariamas grįžtamojo ryšio organizavimas ir dviejų lygių vertinimo sistemos, taikant individualaus kumuliatyvinio indekso metodiką, formavimas. Išvadose apibendrinami didaktinės sistemos pokyčių sąlygoti profesinės kalbos studijų pokyčiai.

Įvadas

Žinių visuomenėje mokymasis dažnai siejamas su kelionės įvaizdžiu (Jacobs, 2002). Šia prasme sveikatos sampratos pokyčiai, tarptautinis specialistų bendradarbiavimas bei geografinis ir profesinis mobilumas žymiai praplečia kalbų studijų paskirtį. Šiuolaikiniame aukštajame moksle kinta ir kalbų studijų tikslai, ir turinys, ir pats mokymo(-si) procesas. Nuolat didėjant reikalavimams, kalbos mokėjimas tampa profesinės kompetencijos plėtojimo veiksniu (Brunevičiūtė, 1999). Kalba tampa ne tik asmeninio bendravimo, bet ir profesinės veiklos instrumentu, naudojamu sėkmingam informacijos perdavimui, socialinių kontaktų užmezgimui. Tokiai veiklai neužtenka „paruošt receptų“: atmintinai išminktų žodžių rinkinio ar standartinių frazių. Šitoks mokymasis labiau būdingas vadinosioms mirusioms kalboms. Gyvųjų kalbų nuolatinis vystymasis reikalauja iš besimokančiojo ir savotiško kalbos kūrėjo sugebėjimų.

Formuluojant studijutikslus, išryškėja esminis skirtumas tarp *mokymo* ir *mokymosi paradigmos*: *mokymo* tikslas – gauti teisingą atsakymą, *mokymosi paradigmos* tikslas – suvokti, koku būdu, kaip teisingas atsakymas gaunamas. Pastaraisiais dešimtmečiais diskusijose apie kalbų studijas didelis dėmesys skiriamas bendrųjų mokymo principų (Arnold, 1994; Kohonen, 1994; Klimovienė, 1995, 1996; Lapytė, Mileškevičienė, 1995; Cesevičiūtė, 2000 ir kt.) įdiegimo bei įvairių mokymo(-si) metodų taikymo analizei (Richards and Rodgers, 1986; Statkevičienė, 1996; ir kt.). Mokslinėje, ypač užsienio šalių, literatūroje atskiras mokymo ar mokymosimetodas dažnai apibrėžiamas terminu *strategija* (Arends, 1998; Ramsden, 2000). Šiame straipsnyje laikomasi edukacinėje aplinkoje vis labiau prigyjančio supratimo, kad *strategijos* sąvoka apibrėžiamas mokymosi veiklos valdymas. Vadybiniu požiūriu *strategija* suprantama kaip tam tikra perspektyva, apimanti pagrindinių būdų ir veiksmų sistemą (Jucevičius, 1996), o tai daug platesnis požiūris, apimantis ne atskirą metodą, o visą metodų kompleksą ir tų metodų panaudojimo norimam tikslui pasiekti numatymą. Mokantis kalbų, vertinimas yra ypač svarbus nuolatinei grįžtamajai informacijai apie veiklos rezultatus bei pasiekimus. Šiuolaikinė

edukologija akcentuoja individą, taigi vertinimo sistema, padedanti besimokančiajam pačiam dalyvauti vertinimo procese ir būti atsakingam už rezultatus, gali turėti didelį motyvacinį ir efektyvinantį potencialą. Vertinimo problemos yra nuolatinio mokslininkų dėmesio centre, tad ir kalbų mokymosi vertinimas yra nuolat diskutuojamas. Apie kalbų mokymosi vertinimą Kauno medicinos universitete (KMU) diskutuota įvairiose konferencijose (Brunevičiūtė, 1996, 2000; Brunevičiūtė, Molytė, 1999; Gudaitytė, 1999; Šarkauskienė, 1999).

Edukologijos moksle visi aptarti studijų elementai apibūdinami terminu *didaktinė sistema* arba *pedagoginė sistema* (Šiaučikėnienė, 1997; Jovaiša, 1993; Jucevičienė, 1989). Vartojant terminą *pedagoginė sistema*, dėmesys skiriamas ne tik pačiam studijų procesui, bet ir jį veikiantiems aplinkos, kitų sistemų veiksniams (Kundrotas, 1996; Šveikauskas, 2000; Lipinskienė, 2002). Didaktinė sistema labiau tinkama apibrėžti patį studijų procesą ir jo elementus. Visos didaktinės sistemos ir kiekvieno jos elemento kaita yra glaudžiai susiję, dažnai sunku išskirti atskirų elementų pokyčius, todėl šiame darbe tik sąlygiškai galima kalbėti apie atskirą tikslų, turinio, metodų kaitą.

Kalbų studijų pokyčius KMU inspiravotiek išoriniai globalizacijos reiškiniai, tiek ir vidiniaiaukštojo mokslo pokyčiai Lietuvoje. Globalizacijos procesai tarsi „suspaudė“ pasaulį, veikimas jame vis labiau susietas su daugeliu partnerių įvairiose Žemės rutulio vietose, todėl kelių kalbų mokėjimas tampa būtinatokios veiklos sąlyga. Lietuvos aukštajame moksle per pastarąjį dešimtmetį susiformavusi aukštojo universitetinio ir aukštojo neuniversitetinio mokslo institucijų sistema taip pat kelia naujus reikalavimus kalbų studijoms.

KMU Kalbų ir edukacijos katedroje 2000-2003m. reorganizuotas kalbų dėstymas, suformuotas privalomas modulis „Profesinė kalba“. Užbaigiant šį etapą, aktualu išanalizuoti KMU suformuotą modulio „Profesinė kalba“ didaktinę sistemą ir jos pokyčius įtakojančius veiksnius.

Šio straipsnio **tikslas** – išanalizuoti modulio „Profesinė kalba“ didaktinės sistemos kaitą.

Tyrimė remiamasi humanistinės ugdymo filosofijos nuostata, akcentuojančia mokymąsi, kaip specifinę individo veiklą, kai, iškilus uždaviniui ar pasirinkimui, subjektas keičia savo elgesį, kad naujos informacijos dėka sumažintų savo netikrumą ir rastų teisingą atsakymą ar elgesio būdą (Linhart, 1974, cit.: Stanišauskienė, 1998), mokymosi paradigmos metodologinėmis nuostatomis, komunikacinio kalbų mokymosi principais ir laikomasi lingvistinių, vadybinių ir edukacinių teorijų derinimo metodologijos.

Tyrimo **metodas** – stebėjimas, teorinės literatūros ir atvejo analizė.

Darbas susideda iš įvado, keturių dalių ir išvadų.

Tikslų ir uždavinių formulavimas

Daugelis autorių tikslus apibūdina kaip mintinį veiklą pranokstantį veiksmų rezultatą (Jovaiša, 1993; Šiaučiukėnienė, 1997). Nors klasifikuojant išskiriami ugdymo, mokymo (didaktiniai) ir mokymosi tikslai, iš esmės jie yra glaudžiai susiję. Šiuolaikinės didaktikos ypač akcentuojamas didaktinių tikslų transformavimas į mokymosi tikslus (Jucevičienė, 1989) geriausiai atliepia mokymosi paradigmą.

KMU Kalbų ir edukacijos katedroje nuo 2002/2003 m.m. kalbos pradėtos dėstyti kaip vieningas modulis „Profesinė kalba“. Šis modulis suplanuotas siekiant apimti trijų dalykų: *gimtosios kalbos kultūros ir specialybės kalbos, profesinės užsienio kalbos ir profesinės terminijos pagrindų lotynų kalba* studijas, ir taip sudarant galimybes ugdyti studento bendrąją lingvistinę kompetenciją. Formuojant modulį „Profesinė kalba“, didelių diskusijų susilaukė tikslų ir uždavinių formulavimas. Iki tol visos trys modulį sudarančios kalbos buvo dėstomos kaip atskiri dalykai ir kiekvienoje programoje buvo suformuluoti savi tikslai ir uždaviniai. Siekiant modulio dalykų integracijos, buvo rastas „bendras vardiklis“ – vieningas modulio tikslas: ugdyti profesinę lingvistinę kompetenciją. Trys šio tikslo siekimo uždaviniai savo ruožtu yra atskirų modulio dalykų tikslai. Šitoks tikslų formulavimas padeda diegti mokymosi paradigmos nuostatas, kad mokymosi, kaip informacijos priėmimo ir atgaminimo, samprata kinta į interaktyvaus dinamiško ieškojimo proceso, kuriame tyrinėjant bei saveikaujant su aplinka gimsta naujas supratimas, sampratą. (Mac Farlane, 1995; Greene, 1973 ir kt.). Šitaip pakitus sampratomis, svarbus tampa kiekvieno žmogaus individualus protavimo kelias, mokymosi būdų ir veiksmų sistema, t.y. modulio tikslas tampa besimokančiojo tikslu.

Studijų turinio kaitą sąlygojantys veiksniai

KMU kalbų studijų turinio kaitą lėmusius veiksnius galima sąlygiškai suskirstyti į tris grupes: *socio-lingvistiniai veiksniai, vadybiniai veiksniai* ir *edukaciniai veiksniai*.

Socio-lingvistiniais veiksniais laikytinas kalbos, kaip pagrindinės visų sričių komunikavimo priemonės, sampratos susiformavimas. Šią sampratą pagilina komunikacinio kalbų mokymo principai. Svarbiausia komunikacinio kalbų mokymo nuostata – išmokyti mokytis, ugdyti komunikacinę veiklos kompetenciją (Brunevičiūtė, 2001). Ši nuostata profesinės kalbos studijose atveria turinio kaitos galimybes panaudoti ne tik kalbinius (lingvistinius), bet ir socio-

kultūrinius elementus bei metapažinimą įvairiose gyvenimo srityse, visų pirma – pasirinktos profesijos srityje.

Komunikacinis kalbų mokymas yra neatsiejamas nuo mokymosi sampratos; profesinės kalbos studijų turinyje būtent šis mokymas leidžia realizuoti svarbiausią nuostatą: svarbu ne tik tai „ką pasakiau?“, dar svarbiau „kaip pasakiau?“ ir „kodėl taip pasakiau?“. Tik daug kartų įvairiuose pavyzdžiuose sudarius, tarkim, laikų derinimo taisyklėmis pagrįstus junginius arba panašios reikšmės prielinksnių konstrukcijas, besimokančiajam gali susiformuoti savitas modelis, kuris leistų jam bet kurioje realioje situacijoje pavartoti taisyklingą kalbinę konstrukciją.

Socio-lingvistinių veiksmų įtakoje kalbų studijų turinys iš statiško – metų metus nesikeičiančio, besikartojančio ir nuobodaus – kinta į dinamišką, nuolat atsinaujinantį, pasipildantį naujomis temomis ir problemomis. Į turinio atsinaujinimo procesą aktyviai įsijungia patys studentai: pateikdami naujos, įvairios informacijos priemonėse rastos medžiagos, diskutuodami dėl naujų, iki šiol nevartotų, konstrukcijų taisyklingumo, kalbos konstruktais aiškinti pasitelkiami specialybės disciplinų žinias.

Vadybiniai veiksniai apima universitetinių studijų programų kaitos procesus. Bendra studijų apimties kaita riboja įprastų mokymosi dalykų apimtį ir skatina naujų dalykų atsiradimą. Tai savo ruožtu lemia ir kalbų studijų turinio kaitą. Šie veiksniai keičia kalbų studijų turinį iš ekstensyvaus, ištęsto į intensyvų, reikalaujantį tempo tiek studijų parengimo, tiek ir realizavimo srityje.

Nuo 2000m. KMU kalbų studijos organizuojamos dviem blokais: studijuojant privalomas ir pasirenkamas kalbų programos. Privalomų kalbų bloką sudaro lotynų kalbos, kaip profesinės terminijos, pagrindinės užsienio kalbos ir lietuvių kalbos kultūros studijos. Pirmojo kurso studentai į privalomos užsienio kalbos studijas patenka atlikę diagnostinį testą, kuris leidžia suformuoti panašaus lygio ir pajėgumų grupes. Pagrindinių kalbų studijų trukmė įvairiuose KMU fakultetuose skirtingas, tačiau išlaikomas bendras principas sudaro galimybes koreguoti studijų turinį siekiant, kad visi studentai galėtų nors minimaliai įvykdyti baigiamojo egzamino darbo reikalavimus.

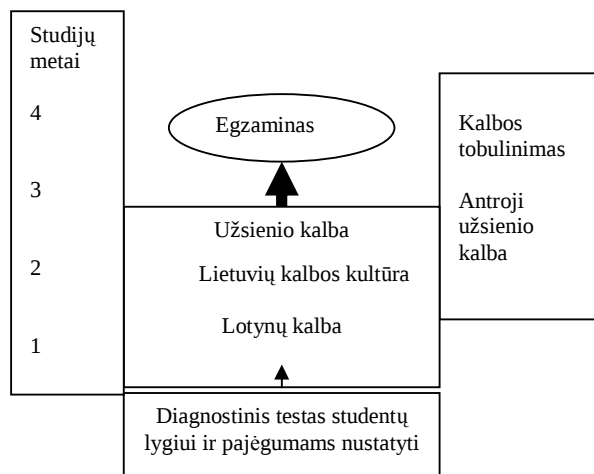
Greta privalomų, katedroje nuo 2000/2001m.m. žymiai išplėstas pasirenkamųjų kalbų dėstymas. Pradedant nuo pirmojo ar antrojo kurso, šios programos dėstomos iki ketvirtąjo kurso pasirinktinai. Dėstymas apima ir pradedančiųjų ir pasitobulinimo programas. Tad galima teigti, kad kalbų studijų turinys vadybine prasme nuo grynai profesinės sferos prasiplėtė ir bendrojo ugdymo sferos link. Šie pokyčiai leido galutinai suformuoti dar 1998-2000m. katedroje sukurta medicinos specialisto lingvistinės kompetencijos ugdymo modelį (1pav.)

Socio-lingvistiniai ir vadybiniai veiksniai kalbų studijų turinio kaitą įtakoja iš išorės.

Edukaciniai veiksniai – tai katedros vidinių edukacinių priemonių visuma studijų procesui, taip pat ir ugdymo turiniui, tobulinti. Studijų turinio kaitą edukaciniu požiūriu lemia naujų mokymosi metodų ir ypač strategijų taikymas, bei grįžtamojo ryšio užtikrinimas. Šiems veiksniams priskirtinas modulio „Profesinė kalba“ sukūrimas ir vieningos

vertinimo sistemos įdiegimas bei šiuolaikinių mokymosi strategijų elementų taikymas profesinės kalbos studijose.

Ugdymo moksle pakankamai daug dėmesio skiriama įvairioms mokymosi teorijoms ir šių teorijų suformuotoms mokymosi strategijoms aptarti. Bydam (2000) pateikia mokymosi teorijų klasifikaciją, kurioje išskiria: 1) klasikines teorijas: ženklų mokymąsi ir biheviorizmą bei 2) modernias teorijas: veiklos, konstruktyvistinį, kognityvinį mokymąsi. Kalbų studijų problemas analizuojantys filologai mokymosi strategijos nelaiko tokia svarbia problema, didesnę dėmesį skirdami kitiems aspektams. Todėl mokymosi strategijos pasirinkimo profesinės kalbos studijoms tikslinga aptarti atskirai.

1 pav. Medicinos specialisto lingvistinės kompetencijos ugdymo modelis KMU

Ypatinga didaktinėje sistemoje yra vertinimo vieta. Kokybiškas, objektyvus, motyvuojantis vertinimas susieja svarbiausius didaktinės sistemos veikėjus – studentus ir dėstytojus, užtikrindamas pagrindinį aukštojo mokslo principą: paritetinius santykius. Kaip ir mokymosi strategijos parinkimą, vertinimo organizavimo kaitą būtina aptarti atskirai.

Edukacinių veiksmų įtakoje kalbų studijų turinys iš izoliuoto, ribojamo tik vienos studijuojamos kalbos logikos kintą į atvirą – ir kitų kalbų, ir specialybės studijoms, ir realaus gyvenimo situacijoms.

Išoriniai socio-lingvistiniai bei vadybiniai veiksniai susiję su kalbų funkcijų ir aukštojo mokslo pokyčiais globalizacijos kontekste. Vidinius edukacinius veiksmus lemia KMU Kalbų ir edukacijos katedroje vykstantys studijų kokybės tobulinimo procesai. Kalbų studijų turinys visų veiksmų įtakoje kintai iš statiško į dinamišką, iš ekstensyvaus į intensyvų, iš izoliuoto į atvirą. Labai svarbu, formuojant šiuolaikinį kalbų studijų turinį, tinkamai įvertinti ir tikslingai panaudoti visų kalbų studijų turinio kaitą įtakančių veiksmų visumą.

Mokymosi metodų kaita

Kauno medicinos universiteto Kalbų ir edukacijos katedroje pastaraisiais metais ypač didelis dėmesys skiriamas komunikacinio kalbų mokymo principų realizavimui, todėl natūraliai

kyla poreikis palaipsniui taikyti šiuolaikinių mokymosi strategijų elementus (Brunevičiūtė ir kt., 2003; Brunevičiūtė, 2003; Šarkauskienė ir kt., 2003).

Pagrindinė aukštosios mokyklos kalbų mokymo kryptis – *profesinės kalbos studijos*. Profesinės kalbos terminas įprastai vartojamas apibrėžti specialiaisiais tikslais vartojamą užsienio kalbą, pvz., *angl.* Business English, *vok.* Fachsprache ir pan. Šiek tiek praplėtus profesinės kalbos termino sampratą, joje jungiasi tam tikros profesijos atstovų vartojamos užsienio kalbos (*angl.* Language for special Purposes), profesinės gimtosios kalbos kultūros ir profesinės terminijos lotynų kalba (medikų, teisininkų, biologų ir kt.) studijos.

Kokie šitaip suprantamos profesinės kalbos studijų ypatumai? Pirma, su nedidelėmis išlygomis dėl profesinės terminijos lotynų kalba, tai yra daugiau mažiau išmoktos kalbos tobulinimas. Vadinasi, studentas jau turi bazinių kalbos žinių, kurias galima panaudoti ir taikyti tolesniam mokymuisi. Antra, profesinė kalba yra glaudžiai susijusi su konkrečios profesijos studijomis, todėl taip yra gana aiškios realių kalbos vartojimo situacijų ribos. Trečia, profesinės kalbos studijos yra profesinės kompetencijos plėtojimo veiksnys, sudarantis prielaidas ugdyti savarankiškos veiklos kompetenciją profesijos kalbinėje erdvėje (Brunevičiūtė, 1999; 2001).

Mokymosi strategijos pasirinkimas profesinės kalbos studijose sąlygojamas tiek šių ypatumų, tiek ir komunikacinio kalbų mokymo principų. Mokymosi situacijos specifiškumą lemia besimokančiojo adaptyvumo poreikis: būsimoje profesinėje veikloje sėkmingai komunikuoti galima tik tuo atveju, jei kūrybiškai naudojamos kalbos studijų metu įgytos žinios, suformuoti įgūdžiai; kiekvienoje realioje kalbos vartojimo situacijoje būtina prisitaikyti ir surasti tinkamiausią kalbinę formulę arba ją sukurti, pritaikant išminktą panašiose mokymosi situacijose. Todėl ir pats mokymosi procesas turi būti nuolatinės kūrybos ir kalbos vartojimo variacijų studijavimas.

Iki XX a. pradžios kalbų studijose gyvavo vienintelė mokymo principų sistema – gramatikos-vertimų mokymas (Jacikevičius, 1970). Šie principai perkelti iš klasikinių kalbų mokymo:

- mokoma gramatikos teorijos, pavienių žodžių, pažodinio vertimo, t.y. ženklų, kuriuos būtina išmokti, atpažinimo ir atgaminimo; taip siekiama nesąmoningo kalbos mokymosi;
- neatsižvelgiama į besimokančiojo interesus, psichologines kalbų išmokimo sąlygas, taigikalbos mokymasis nesiejamas su besimokančiojo patirtimi;
- mokoma rašomosios kalbos, negyvos, mechaninės sistemos; šis principas taip pat sąlygoja nesąmoningą kalbos mokymąsi.

Gramatikos-vertimų mokymo principų taikymas kalbų studijose suponuoja *įsiminimo (mokymosi atmintinai) strategijos* vyravimą. Ši strategija neužtikrina profesinės kalbos studijoms keliamo pagrindinio tikslo – plėtoti profesinę kompetenciją, įgyjant kalbos vartojimo veiklos kompetenciją (Brunevičiūtė, 1999).

- Modernių mokymosi teorijų įtakoje XX a. kalbų studijose išsivystė natūraliojo arba tiesioginio kalbų mokymo principai:
- gramatikos mokytis induktyviniu keliu, ją suvokiant iš konteksto, t.y. studijuojamos kalbos;
- vengti gimtosios kalbos tarpininkavimo, vertimo, taip tarsi sukuriant natūralią sąveiką su tos kalbos aplinka;
- tiksliausia mokymo forma – dialogai tarp mokytojų ir mokinių, t.y. bendravimas su kitais žmonėmis;
- svarbiausia mokytis šnekamosios kalbos, sukelti kuo daugiau jautimų, tam naudojant audio ir vizualines priemones, kitaip tariant, kaip galima priartėti prie natūralios kalbinės aplinkos, ją imituojant.

Natūralųjį arba tiesioginį kalbų mokymą geriausiai galima realizuoti vyraujant imitavimo (tikrovės pamėgdžiojimo) mokymosi strategijai. Nors ši strategija atrodo labiau tinkanti įgyti kalbos vartojimo veiklos kompetenciją, vis dėlto nesudaro palankių prielaidų realizuoti pagrindinį profesinės kalbos mokymosi tikslą – kalbą paversti profesinės kompetencijos tobulinimo veiksmu.

XX a. Pjaget raidos teorijos įtakoje susiformavusi kognityvizmo mokymosi teorija *mokymosi strategijoms* skiria ypą didelį dėmesį. Esminis kognityvizmo teiginys: mokymasis – tai aktyvus procesas, kurio metu besimokantysis siekia savo turimą pažinimą praturtinti naujais elementais, vertina, lygina, atrenka naujas žinias. Taigi besimokantysis nuolat *kontroliuoja, veikia savo mokymosi procesą* (Bydam, 2000). Kaip nurodo Gage ir Berliner (1994), kognityvizmo teoretikai teigia, kad *mokymosi strategiją* sudaro aukščiau užtiesiogiai su užduoties atlikimu susijusius procesus esančios operacijos. Besimokantysis gali naudoti įvairių mokymąsi palengvinančių būdų ar veiksmų sistemą. Svarbiausia, kad ta sistema aktyvintų besimokančiojo poziciją, t.y. leistų pereiti prie aktyvios mokymosi paradigmos.

Ypač išanalizuota yra kognityvistinė *perkėlimo strategija*. Šios strategijos samprata XX a. nuo tradicinio požiūrio, kad galimas tik turinio ar principų perkėlimas, pakito iki šiuolaikinio požiūrio, kad perkėlimas – tai besimokančiojo žinių apie savo paties pažinimą sistemos (metapažinimo) panaudojimas mokantis. Pagrindiniai *perkėlimo strategijos* principai (Gage ir Berliner, 1994):

1. Mokomoji situacija kiek įmanoma panašesnė į realaus pasaulio situaciją.
2. Didelė praktika ir užduočių įvairovė.
3. Bazinių žinių ir įgūdžių, sudarančių tolesnio mokymosi prielaidas, būtinumas.
4. Konceptualūs modeliai ir pavyzdžių įvairovė.
5. Tik ką įgytų žinių ar įgūdžių konkretus taikymas.

Šios strategijos esmė – besimokantysis sukuria savo individualų modelį, kuris palengvina jo pažinimą ir išmokimą. Būtent ši strategija geriausiai leidžia realizuoti komunikacinio kalbų mokymo pagrindinius principus:

- kalbos mokymas skirtas gyvenimui, bendravimui realiose situacijose, t.y. mokomoji situacija tampa kalbos vartojimo realioje situacijoje mokymusi;
- mokiniai daug dirba savarankiškai, bendrauja tarpusavyje, t.y. atlieka daug ir įvairių užduočių, pagal pateiktus modelius ir pavyzdžius savarankiškai sudaro naujus kalbinius junginius, tam panaudodami ir anksčiau įgytas žinias.

Kaip teigia Jean Luc Patry (1999), perkėlimas leidžia išmoktą elgesį pademonstruoti skirtingoje, nei mokymosi metu buvusi, situacijoje, t.y. panašioje, bet naujoje situacijoje. Būtent toks yra profesinės kalbos studijų pagrindinis tikslas.

Antra vertus, būtina išryškinti ir kai kurias galinčias kilti problemas. Kaip teigia Jean Luc Patry (1999), *perkėlimo strategijos* profesinėse studijose mokslinis pažinimas dar nėra pakankamas; yra daug praktinių perkėlimo valdymo modelių, tačiau perkėlimo kontrolės, veiklos vertinimo ir ypač pačios situacijos specifiškumo analizė rodo, kad *perkėlimo strategija*, nepaisant jos efektyvumo, nėra pakankamai panaudojama. Kalbų studijose apskritai mažai dėmesio skiriant mokymosi strategijos klausimams, vargu ar tikėtinas *perkėlimo strategijos* platesnis realizavimas profesinės kalbos studijose.

Trečia, komunikacinis kalbų mokymas dar nėra apėmęs visų kalbų studijų sričių. Daugelis dėstytojų linkę kalbų studijose vadovautis gramatikos-vertimų ir tiesioginio kalbų mokymo principais, dažnai savotišku jų mišiniu, taip prisiimdami didesnę nei studentai atsakomybę už sėkmingą mokymąsi. Tuo pačiu dėstytojai labiau proteguoja įsiminimo ar imitacijos strategijas. Pastarųjų strategijų vyravimas lengvina pirmiausia dėstytojų darbą, paprastina mokymosi kontrolę bei vertinimą; priešingai, *perkėlimo strategijos* pasirinkimas reikalauja intensyvesnės ir studento, ir dėstytojo veiklos, specialaus nusiteikimo ir pasirengimo, o tai sukelia ir tam tikrą baimės jausmą.

Modulis „Profesinė kalba“ suplanuotas siekiant taikyti perkėlimo strategijos principus. Renkiant mokymo priemones: vadovėlius, mokymo knygas, stengiamasi kuo daugiau mokomąją medžiagą sieti su profesinių modulių turiniu; turinys konstruojamas anksčiau, pvz., mokykloje, įgytų žinių bazėje. Geras pavyzdys galėtų būti modulio „Profesinė kalba“ dalyko „Profesinės terminijos pagrindai lotynų kalba“ mokymo knygų komplektas, susidedantis iš vadovėlio ir pratimų sąsiuvinį atskirų fakultetų studentams. Konstruojant vadovėlio turinį buvo atsakyta iki šiol vyravusios tradicijos pateikti medžiagą pamokiniu principu. Šiame vadovėlyje medžiaga pateikiama dalyse pagal profesinės terminijos konstravimo ir analizės etapus, iš anksto darant prielaidą, kad studentai jau yra įgiję pakankamai žinių apie bendruosius žodžių darybos, žodžių junginių sudarymo, vertimo principus.

Grižtamojo ryšio organizavimas

Vertinimas mokymosi procese – tai informacijos rinkimas, interpretavimas ir apibendrinimas, siekiant padaryti sprendimą (Gage, Berliner, 1994). Čia išryškunami du aspektai: *vertinimas* – informacijos rinkimo proceso metodas, leidžiantis suprasti, kiek besimokantysis sužinojo, ir *įvertinimas* – tai

baigiamasis veiksmas, kurio metu gautai informacijai priskiriama vertė (Arends, 1994). Tradiciškai skiriamos dvi vertinimo sistemos – normomis grįstas vertinimas ir kriterijais grįstas vertinimas. Šarkauskienė (1999:69), apibendrinama normomis grįsto vertinimo aiškinimus, išskiria tokius aspektus:

- vertinimas pagal normas neatitinka šiuolaikinio edukacijos tikslo: išsilavinusio žmogaus, kuris turi sugebėti mokytis, žinoti, kaip mokytis ir žinoti, ką jis išmoko;
- autoritarinė kontrolė ir vertinimas ugdo intelektualinį ir profesinį konformizmą;
- ugdomas asmuo, kurio intelektas orientuojamas į žinių apimtį ir jų atgaminimą, o ne į žinių, mokėjimų ir įgūdžių įgijimo būdus;
- toks vertinimas skatina tik išorinę studentų motyvaciją, o ne motyvaciją mokytis.

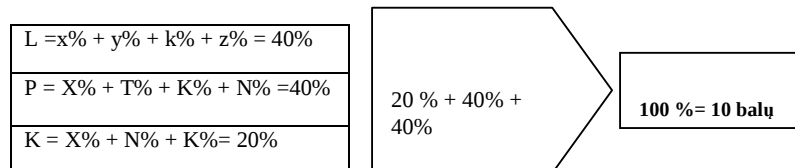
Vertinimo, grindžiamo normomis, sistema neskatina mokymosi motyvacijos ir efektyvumo.

Kriterijais grįstas vertinimas yra grįžtamasis ryšys ne tik dėstytojui, bet ir studentui: kokių žinių, mokėjimų ir įgūdžių jis įgijo, kaip, kokių lygiu jis to pasiekė. Kohonen (1994) išskiria vertinimo kriterijus, kurie ypač gerai gali atskleisti kalbų mokymosi pasiekimus:

- savęs pažinimas, leidžiantis įgyti pasitikėjimą savimi;
- vaidmuo, suteikiantis atsakomybės už savo mokymąsi;
- vadovavimas, leidžiantis reguliuoti savo mokymąsi;
- savęs organizavimas, mobilizuojantis ir efektyvinantis mokymąsi;
- savęs vertinimas, objektyvizuojantis mokymosi procesą.

KMU kalbų ir edukacijos katedroje kriterijais grindžiama vertinimo sistema pagal individualaus kumuliatyvinio indekso vertinimo (IKI) metodiką taikoma nuo 1995/96 m. m. Ši sistema įdiegta visose privalomose kalbų mokymo programose.

IKI vertinimo metodikos esmė yra ta, kad vertinime išskiriami trys pagrindiniai komponentai: *kasdieninė kontrolė*, *etapinė kontrolė* ir *baigiamoji kontrolė*, kurios sudaro įvertinimo sudėtinės dalis. IKI vertinimo formulė teoriškai atrodo taip:

2 pav. Modulio įvertinimo skaičiavimo metodika

Kiekvieno modulio dalyko studijų programoje studentams pateikiama IKI formulė ir baigiamosios įskaitos pažymio

$$IKI = X\% + Y\% + Z\% = 100\%.$$

Čia: X- kasdieninės kontrolės, Y – etapinės kontrolės, Z – baigiamosios kontrolės įvertinimas. Vertinant pagal šią metodiką būtina:

- aiškiai suformuluoti mokymosi užduotis,
- nustatyti užduočių atlikimo būdą ir laiką,
- iš anksto studentams pateikti užduočių įvertinimo skalę (vertę),
- iš anksto nustatyti, kokie kriterijai sudaro galutinį įvertinimą,
- galutinį įvertinimą skaičiuoti kaip visų kriterijų įvertinimų sumą,
- IKI skaičiavimo formulę pateikti ir paaiškinti studentams studijų pradžioje.

Ši sistema KMU kalbų studijose buvo diegiamakeliais etapais: 1995/96 m. m. vyko bandomasis etapas, kurio metu buvo pabandyta pritaikyti sistemą vienos (lotynų) kalbos mokymosi vertinimui; 1996/97 ir 1997/98 m. m. IKI vertinimas buvo diegiamas gryninat vertinimo kriterijus visų kalbų vertinimui; nuo 1998/99 m. m. katedroje sukurta vieninga kalbų mokymosi vertinimo sistema (Brunevičiūtė, 2000).

Šiuo metu KMU Kalbų ir edukacijos katedroje suformuota dviejų lygių vertinimo sistema.

Pirmasis lygis – tai atskiro dalyko vertinimas pagal IKI metodiką. Kadangi KMU skirtingose studijų programose atskiri kalbų dalykai dėstomi nevienodos apimties, kiekvienoje programoje net to paties dalyko IKI formulės įvairuoja, tačiau visose formulėse išlaikomas pagrindinis IKI balo formavimo principas (Brunevičiūtė, 2000).

Antrasis lygis – tai modulio „Profesinė kalba“ vertinimas. Šis modulis susideda iš trijų pagrindinių kalbų dalykų ir vertinamas kaip vieninga kalbų studijų programa. Modulio atsiskaitymo forma – egzaminas, atskirų modulio dalykų atsiskaitymo forma – baigiamoji įskaita, įvertinama pažymiu. Bendru sutarimu kiekvieno iš modulio dalykų baigiamosios įskaitos įvertinimas sudaro atitinkamą modulio egzamino įvertinimo dalį: kalbos kultūros ir specialybės kalbos – 20%, profesinės terminijos pagrindų lotynų kalba ir profesinės užsienio (anglų, vokiečių, prancūzų, rusų) kalbos – po 40% (žr. 2 pav.).

konvertavimo į modulio formulę lentelė, pagal kurią studentai gali iš anksto pasiskaičiuoti galimą egzamino pažy-

mį. (Profesinės užsienio kalbos bei kalbos kultūros ir specialybės kalbos įvertinimų konvertavimo pavyzdžiai – 1 lentelėje).

1 lentelė. Dalyko įvertinimo konvertavimo pavyzdžiai

Dalyko įvertinimas	Procentinė dalis modulio įvertinime	Balai modulio įvertinime
10 balų	40%	4 balai
9 balai	40%	3,6 balo
8 balai	40%	3,2 balo
10 balų	20%	2 balai
9 balai	20%	1,8 balo
8 balai	20%	1,6 balo

Šitokia modulio vertinimo sistema siekiama skatinti studentų motyvą ir efektyvinamas kalbų studijų procesas. Studentas, iš anksto supažindintas su būsimu vertinimu, gauna galimybę pats dalyvauti savo žinių vertinimo procese: jis pats gali spręsti, kokio galutinio įvertinimo siekti, kuriam atskiro dalyko kriterijui skirti didesnę dėmesį, kurio dalyko studijose siekti maksimalaus įvertinimo. Tai mobilizuoja studentą studijoms, skatina jo pasitikėjimą savo jėgomis, sudaro sąlygas išvengti studijų nesėkmių.

Kitas svarbus šios vertinimo sistemos taikymo aspektas – įvertinimo, o ir viso studijų proceso, objektyvizavimas. Studentas įgyja teisę nuolat kontroliuoti vertinimo procesą, kiekviename vertinimo etape gauti informaciją apie pasiekimus ir jų įvertinimą. Be to, įvertinimas visiškai nepriklauso nuo galimo dėstytojo šališkumo. Taip vertinimo procesas tampa tikrai grįžtamojo ryšio informacijos šaltiniu.

Dar vienas aspektas, kurio nenurodo kiti vertinimą pagal kriterijus nagrinėjantys autoriai, – galimybė išvengti egzaminų situacijos sukeltos streso. Tai gerina psichologinį studijų klimatą ir studijų procesą padaro patrauklesnį bei lengvesnį.

Išvados

Apibendrinant KMU kalbų ir edukacijos katedros patirtį galima daryti tokias išvadas:

1. Formuojant kalbų studijų didaktinę sistemą KMU, buvo remiamasi šiuolaikinėmis edukacinėmis ir lingvistinėmis teorijomis. Šių teorijų įtakoje ryškiausi pokyčiai pastebėti kalbų studijų turinyje, mokymosi strategijose ir vertinimo procese; šie pokyčiai glaudžiai susiję su naujų kalbų studijų tikslų ir uždavinių kėlimu.
2. Kalbų studijų turinio kaita KMU buvo sąlygota viso komplekso išorinių ir vidinių veiksnių: išoriniai sociolingvistiniai bei vadybiniai veiksniai susiję su kalbų funkcijų ir aukštojo mokslo pokyčiais globalizacijos kontekste, vidiniai edukacinius veiksniai lėmė KMU kalbų ir edukacijos katedroje vykstantys studijų kokybės tobulinimo procesai. Kalbų studijų turinys visų veiksnių įtakoje pakito iš statiško į dinamišką, iš ekstensyvaus į intensyvų, iš izoliuoto į atvirą.

3. Mokymosi strategijos profesinės kalbos studijoms pasirinkimą pagrindiniai sąlygojantys veiksniai yra profesinės kalbos studijų specifika ir vyraujantys kalbų mokymo principai. Profesinės kalbos studijų specifika sudaro prielaidas ugdyti savarankiškos veiklos kompetenciją profesijos kalbinėje erdvėje, reikalauja mokymosi strategijos, kuri padeda siekti kūrybiškos kalbos vartojimo realioje situacijoje mokymosi tikslų ir sudaro prielaidas plėtoti profesinę kompetenciją. Komunikacinio kalbų mokymo principų ir mokymosi paradigmos terpėje, nepaisant galinčių kilti problemų, specifinius profesinės kalbos studijoms keliamus tikslus geriausiai padeda realizuoti perkėlimo strategija, sudarant prielaidas susikurti individualų profesinėje veikloje reikalingų kalbos mokėjimų ir įgūdžių formavimo ir kalbos išmokimo modelį.
4. KMU kalbų ir edukacijos katedroje sukurta kalbų modulio vertinimo sistema visiškai atitinka kriterijais grindžiamo vertinimo pagrindinius principus ir nuostatas. Šios vertinimo sistemos ypatumas yra du vertinimo lygiai, kurie sudaro daugiau galimybių surinkti objektyvią informaciją apie studijų pasiekimus ir palengvina sprendimo apie rezultatą priėmimą. Įvertinimas, vykdomas užbaigus atskirą modulio dalykų studijas, nėra galutinis nuosprendis apie studento pasiekimus, o sudaro tik dalį viso modulio įvertinimo, todėl studentas turi galimybę savo pasiekimus pagerinti. Ši vertinimo sistema pasižymi studijas motyvuojančiais ir efektyvinančiais bruožais: skatina studentus nuolat domėtis savo studijomis, jas planuoti, organizuoti, siekti maksimalaus savo pasiekimų įvertinimo, padeda sukurti objektyvų, nešališką psichologinį klimatą ir tuo pačiu daro studijų procesą lengvesnį ir patrauklesnį.

Literatūra

1. Arends, R. I. (1998). Mokomės mokytis. Margi raštai.
2. Arnold, J. (1994). Reflections on Language Learning and Teaching: An Interview with Wilga Rivers. Koral, T. (ed.). Teacher Development: Making the Right Moves. Washington: English Language Programs Division, P.120-128.
3. Bydam, J. (2000). Pedagogika. Vilnius: Charibdė.
4. Brunevičiūtė, R. (1999). Lotynų kalba kaip profesinės kompetencijos ugdymo veiksnys. Aukštojo mokslo sistemos ir didaktika. Konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija, P.127-133.
5. Brunevičiūtė, R. (2001). Lotynų kalbos mokymosi apimties ir medicinos terminijos studijų efektyvumo santykis. Kalbų studijos aukštojoje mokykloje. Kauno medicinos universitetas, P.32-39.
6. Brunevičiūtė, R., Gudaitytė, D., Starkutė, D., Šarkauskienė, L. (2003). Mokymosi priemonių, įgalinančių studentų savarankišką darbą, rengimas. Pedagogika 65. Vilnius. P. 18- 24.
7. Brunevičiūtė, R. (2000). Vertinimo sistemos taikant individualaus kumuliatyvinio indekso metodiką diegimas KMU kalbų katedroje. Aukštojo mokslo sistemos ir didaktika. Konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija. P. 26-31.
8. Brunevičiūtė, R. (1996). Lotynų kalbos egzaminų KMA klausimu. Kalbų studijos aukštojoje mokykloje. Seminara medžiaga. Kaunas. P. 51-53.
9. Brunevičiūtė, R., Molytė, E. (1999). Kalbų studijų pokyčiai Kauno medicinos universitete. Kalbų studijos aukštojoje mokykloje. Konferencijos medžiaga. Kauno medicinos universitetas. P. 7-11.

10. Brunevičiūtė, R. (2003). Kalbų modulio vertinimo sistema. Dvasinės vertybės Žinių visuomenėje. Mokslo darbai. Akademija. P. 292-294.
11. Cesevičiūtė, I. (2000). Užsienio kalbos mokymas verbalinė komunikacijos daugiau prasmiskumo požiūriu. Aukštojo mokslo sistemos ir didaktika. Kaunas: Technologija, P.36-39.
12. Gage, N. L., Berliner, D. C. (1994). Pedagoginė psichologija. Vilnius: Alma litera.
13. Greene, M. (1973). Teacher as Stranger: Educational Philosophy for the Modern Age. Belmont, Ca.: Wadsworth.
14. Gudaitytė, D. (1999). Vieningų reikalavimų sistema – lotynų kalbos mokymo tobulinimo veiksnys. Kalbų studijos aukštojoje mokykloje. Konferencijos medžiaga. Kauno medicinos universitetas. P.73-76.
15. Jacikevičius, A. (1970). Daugiakalbystės psichologija. Apybraiža, Vilnius: Mintis.
16. Jovaiša, L. (1993). Edukologijos įvadas. Kaunas: Technologija.
17. Jucevičienė, P. (1989). Modulio mokymo teorija ir praktika. Kaunas: Šviesa. (rusų kalba)
18. Jucevičius, R. (1996). Vadybos pagrindai. Večkienė N. (ats. red.) Švietimo vadybos įvadas. Kaunas: Technologija, P.34-84.
19. Klimovienė, G. (1995). Komunikacinis kalbų mokymo metodas – priemonė mokyti anglų kalbos etiketo. Kultūros tyrinėjimai. Cultural investigations. Kaunas: Technologija, P.262-268.
20. Klimovienė, G. (1996). Asmenybės ugdymas komunikaciniu kalbų mokymo metodu. Kultūra ir visuomenė. Mokslo darbai III. Kaunas: Technologija, P.121-131.
21. Kohonen, V. (1996). Užsienio kalbų mokymasis ir besimokančiojo ugdymas: kaip palengvinti savarankišką kalbų mokymąsi. Švietimo naujovės. Vilnius, P.1-34.
22. Kundrotas, V. (1996). Universitetinių biznio administravimo bakalauro studijų organizavimas. Daktaro disertacija. Kaunas:KTU.
23. Lapytė, R., Mileškevičienė, E. (1995). Komunikacinio kalbų dėstymo metodo vertinimas įvairiose kultūrose. Kultūros tyrinėjimai. Cultural investigations. Kaunas: Technologija, P.269-271.
24. Lipinkienė, D. (2002). Edukacinė studentą įgalinanti studijuoti aplinka. Daktaro disertacija. Kaunas: KTU.
25. Mac Farlane. (1995). Futur Patterns of Teaching and Learning. The Changing University? – SRHE.
26. Patry, J. L. (1999). Perkėlimo įvertinimas mokymo procese: situacijos specifikos įtaka. Profesinis rengimas, Nr.2. Kaunas: VDU. P.10-21.
27. Richards, J. C. and Rogers, T. S.. (1986). Approaches and Methods in Language Teaching. A Description and Analysis. Cambridge: Cambridge UP.
28. Rmasden, P. (2000). Kaip mokyti aukštojoje mokykloje. Aidai.
29. Stanišauskienė, V. (1998). Dėstymo ir mokymosi santykis aukštojoje mokykloje. Edukologijos studijos Lietuvos mokyklai. Kaunas: Technologija. P. 158-166.
30. Statkevičienė, S. (1996). Mokėjimų kalbėti formavimas. Kultūra ir visuomenė. Mokslo darbai III. Kaunas: Technologija, P.132-140.
31. Šarkauskienė, L. (1999). Kalbų mokymosi vertinimo būdai. Kalbų studijos aukštojoje mokykloje. Konferencijos medžiaga. Kauno medicinos universitetas. P.68- 72.
32. Šarkauskienė, L., Kirikova, L., Paulauskaitė, E. (2003). Profesinės kalbos modulio curriculum Kauno medicinos universitete. Tiltai. (10p. atiduota spaudai).
33. Šiaučiukėnienė, L. (19997). Mokymo individualizavimas ir diferencijavimas. Kaunas: Technologija.
34. Šveikauskas, V. (2000). Tradicinių ir modernių aukštojo mokslo bruožų sąveika realizuojant visuomenės sveikatos bakalauro studijų programą. Daktaro disertacija. Kaunas.

Raimonda Brunevičiūtė

Didactic System of the Module “Professional Language“

Summary

During 2000-2003 Kaunas University of Medicine, Department of Languages and Education reorganized language teaching and formed a compulsory module “Professional Language”. The aim of this article is to analyze the factors that influence the changes in the didactic system of the module “Professional Language”. The study is based on the methodological concepts of the humanistic education and the paradigm of learning, the principles of communication-based learning, and the methodology of the coordination of the linguistic, management, and educational theories. The method of the study is observation, analysis of theoretical literature, and a case study.

The created module evaluation system fully complies with the main principles of criteria-based evaluation. The specificity of this evaluation system is two levels of evaluation, creating more possibilities for gathering objective information on the achievements of studies, and facilitating the result-related decision-making. This evaluation system has features that motivate studies and increase their efficiency: it stimulates the students’ continuous interest in their studies, including planning, organization, and striving for the maximum evaluation of their achievements, as well as helps to create an objective and impartial psychological climate, thus facilitating the studying process an increasing its attractiveness.

Straipsnis įteiktas 2004
Parengtas spaudai 2004

Autorė

Raimonda Brunevičiūtė, Socialinių mokslų dr. docentė.

Mokslo interesų sritys: bendrasis ugdymas aukštojoje mokykloje; kalbų studijos aukštojoje mokykloje; aukštojo mokslo vadyba; profesinė terminija. *Pagrindiniai mokslo rezultatai:* per penkmetį – virš 30 publikacijų; 1 monografijos autorė; 4 mokomųjų knygų autorė ir bendraautorė; vadovėlio “Lingua Latina in terminologia medica”, apdovanoto 2003 m. aukštojo mokslo vadovėlių konkurse, bendraautorė.

Lietuvos edukacinių tyrimų asociacijos (LETA) narė; valdybos narė, Europos edukacinių tyrimų asociacijos (EERA) narė.

Adresas: Kauno medicinos universitetas, Mickevičiaus g. 9, LT – 44307 Kaunas, Lietuva.

El.paštas: kalbuk@takas.lt

